

ZEG NOOIT

‘LEUK.’

‘LEUK’

BETEKEN
NIETS.

**Roberto Magro over de kunst
van feedback geven**

DOOR LIV LAVEYNE

Roberto Magro spreekt zoals hij al jaren generaties studenten en artiesten begeleidt. Met veel voorbeelden, bevlogen en toch geaard, met een hart dat klopt voor circus maar ook niet schroomt om streng doch rechtvaardig te zijn. Zijn feedback bestaat eruit zoveel mogelijk zelf de vloer op te gaan. ‘Don’t talk the talk, if you can’t walk the walk’.

ROBERTO MAGRO

is een fenomeen, niet alleen wanneer je hem geanimeerd hoort spreken, maar misschien nog meer als hij als docent en professionele ‘feedback-gever’ bezig is. Begonnen als circusartiest doceert hij al jaren aan vele internationale circus hogescholen. Zijn manier van feedback geven én kijken naar circus inspireerde vele studenten en blijkt ook waardevol in hun verdere loopbaan. Of hoe feedback voorwaarts stuwt...

Magro zelf stamt uit een circusomgeving waarin elke vorm van artistieke feedback rechtstreeks gekoppeld was aan de specifieke woordenschat het gezelschap waarin hij zat. “Eind jaren negentig speelde ik bij het Franse gezelschap Les Oiseaux Fous, dat in het rijtje hoorde van wat we nu ‘de dinosaurussen’ onder het circus noemen zoals Cirque Plume en Cirque Baroque. Die hadden een specifieke artistieke identiteit en elk gezelschap had zijn tagline: Archaos was ‘*Cirque de Caractère*’, Cirque Plume was ‘*Cirque d’Image*’ en Les Oiseaux Fous was ‘voor altijd ver van de conventies’. Als je als artiest feedback kreeg van de regisseur of medeartiesten werd die altijd gegeven vanuit dat oogpunt.”

“Na een improvisatie of training kreeg je nooit persoonlijke feedback in de zin van: *jij* zou dit kunnen doen of *jij* deed dit niet. Elke feedback was gelieerd aan die stijl en de daaraan gekoppelde methodiek. Bijvoorbeeld, als iemand de scène al rennend opkwam en ondertussen een emotie bracht, luidde de feedback: ‘Was dat tempo 7 of 8? Je opkomst was te snel en denk eraan, breng nooit een emotie tijdens een beweging’. Alle feedback was erg technisch en georganiseerd rond een gemeenschappelijke vocabulaire. Op dat vlak was er weinig verschil met een choreograaf in klassiek ballet die feedback geeft aan een ballerina: meer tempo, been hoger, voet meer gestrekt.”

No mister nice guy

Sinds Magro zelf les geeft aan de circus hogescholen, gaat hij voor een andere aanpak. “Ik begin – behapbaar – met één specifieke paragraaf en mijn feedback is op die paragraaf gebaseerd. Ik probeer als een soort beeldhouwer te helpen sculpteren, stukje bij beetje de vorm in de blok steen te helpen zien. Feedback zit voor mij niet op het einde van de keten maar

ROBERTO MAGRO (IT)

heeft in verschillende landen gewerkt als kunstenaar, dramaturg, docent en circusdirecteur. Hij volgde zijn opleiding aan de Académie Fratellini (FR) en maakte deel uit van Les Oiseaux Fous, met wie hij door Europa reisde voordat hij zijn eigen gezelschap, Rital Brocante, oprichtte. Zijn sterke afiniteit met overdracht en reflectie bracht hem ertoe om tussen 2005 en 2011 artistiek directeur te worden van de Flic Circuschool in Turijn. Van 2013 tot 2015 was hij artistiek directeur van La Central del Circo in Barcelona. Hij is voorzitter van de jury van Circusnext. Hij geeft regelmatig les op scholen en culturele instellingen in Europa en Latijns-Amerika.

groeit mee met de woordenschat en de ervaring die je samen ontwikkelt. Wanneer ik voor het eerst met iemand werk, vind ik het choquerend om binnen de eerste tien minuten al feedback te ontvangen. Feedback geven en krijgen betekent ook de tijd nemen om elkaar te leren kennen.”

“Als ik feedback geef, probeer ik zoveel mogelijk zelf op scène te gaan. In plaats van te spreken, toon ik wat ik wil zeggen. Non-verbale feedback maakt alles veel tastbaarder. Ik toon de verschillende mogelijkheden, ten goede en ten slechte. Het is belangrijk om een fysieke toepassing op een verbale feedback te tonen want woorden worden soms anders begrepen, zeggen vaak te veel en daardoor soms weinig. Ik druk het mijn studenten op het hart: op een bepaald moment moet je stoppen met praten en gewoon doen, ook als je feedback geeft. Je stelt je zo zelf kwetsbaar op en voelt of iets werkt of niet.

Ik probeer mijn verbale feedback fysiek te vertalen in een beweging of scenografisch voorstel. Mijn regels zijn: ‘Zeg nooit *I like* en zeg nooit *nice*. *Nice* is het woord dat ik veel te vaak hoor. Leuk betekent niets. Zeg evenmin: ‘ik zou het zo doen’. We formuleren geen persoonlijke voorstellen en als je een persoonlijk voorstel hebt, dan voer je dat zelf uit.”

“Het is in feite de beproefde methodiek van Socrates, de *maieutica*, dat je kennis baart door vragen te stellen.”

Het topje van de ijsberg

Vanuit zijn jarenlange ervaring in de jury bij Circusnext, het Europees platform voor nieuw circustalent, leerde Magro hoe belangrijk het is om te proberen je gedachten te vertalen in vragen. “Het is in feite de beproefde methodiek van Socrates, de *maieutica*, dat je kennis baart door vragen te stellen. In plaats van te zeggen: ik vond je stilte aan de trapeze nietszeggend, vraag je: wat wil je uitdrukken? Alleen al die vraag stellen helpt veel artiesten. Door die vragen te stellen leer ik zelf ook veel bij: als een artiest heel precies kan uitleggen waarom, dan zeg ik: ‘Ik begrijp je punt, respect, maar kunnen we nu misschien bespreken hoe we iets dat niet erg helder overkomt toch helderder kunnen krijgen – als je dat wil?’ Ik noem dit het ontdekken van de ijsberg: tachtig procent van de ijsberg zit onder water. Je hoeft die niet zichtbaar te maken – dan laat je geen verbeelding meer toe – maar je moet het wel voelbaar maken.”

Maar het lastigste vindt Magro het feedback geven na een show. “Vroeger gaf ik onmiddellijk feedback na de show als me dat gevraagd werd, omdat ik het eerlijk vond om een directe en open dialoog te voeren. Ik kon ook heel radicaal zijn in mijn mening, zeker als het een performance was waar ik zelf een sterke affectie mee had. Maar ik heb met de tijd geleerd dat enige afstand gezonder is. Als ze me nu vragen om feedback neem ik nota’s, neem de telefoon daags achteraf of spreek af. Die afstand in tijd en ruimte is belangrijk. Je kunt geen feedback geven terwijl de artiest wordt omhelsd door vrienden en familie en iedereen zegt hoe ongelooflijk het wel was. Of nog erger, hoe *nice* het kostuum en *amazing* het licht wel was. Als er niets gezegd wordt over de performance *an sich*, over de relatie tot de ruimte of het object... tja, dan weet je het meestal wel!”

De zeven onzichtbare draden

Roberto Magro ontwikkelde een methode die kan gebruikt worden als praktijkmodel maar ook als feedbackmodel genaamd de ‘zeven vectoren’ of de ‘zeven onzichtbare draden’. “De onzichtbare draden gidsen ons scenisch lichaam. Als ik spreek over het scenisch lichaam dan is het meteen ook duidelijk dat ik het niet heb over jou en mij als individu maar over een lichaam dat als een marionet fungeert. Het publiek ziet die draden niet maar voelt ze wel: *‘tempo’* (snelheid van je beweging), *‘rhythm’* (frequentie van de beweging), *‘body lines’*, *‘texture’* (de kwaliteit van de beweging), *‘space’*, *‘levels’* (met *level A*: het grondwerk, *B*: het midden en *C*: in de lucht) en *‘dimensions’*. Naast die zeven draden zijn er ook nog andere relaties: met het circusobject, het publiek, de thematiek en de evolutie of het narratief.”

Het is onmogelijk dat al die elementen allemaal even sterk behandeld worden - die volledigheid is ook niet het doel - maar door zo de feedback op te bouwen lever je tegelijk een me-

© Roberto Magro

Roberto Magro:
“Als ik feedback geef, probeer ik zoveel mogelijk zelf op scène te gaan. In plaats van te spreken, toon ik wat ik wel zeggen.”

thode aan. Stel, je deed een technisch superstraffe koordact. Als je het over de *levels* hebt, dan kan je vragen: waarom blijf je altijd in het midden van het touw? Of als het over *texture* gaat: waarom altijd met rechte armen en waarom breek je nooit de *body lines*? De vragende feedback is eigenlijk een manier om 'in de methode te groeien'. Daarom hou ik er zo van om feedback te geven: de sprankel die je ziet in de ogen van de artiest wanneer wat intrinsiek al verscholen lag, zich openbaart." De feedback is in de eerste instantie voor de artiest in kwestie, maar als ik met studenten werk en feedback geef dan zijn de medestudenten zich ervan bewust dat ik ook spreek tegen hen, dus een gemeenschappelijke woordenschat en een consensus over wat iets betekent is daarom belangrijk.

Eerlijke feedback

"Toen ik les gaf bij La Central del Círc wilden ze het vak '*instrucción*' - waarbij studenten hun act of show moesten tonen aan hun medestudenten die dan daarop feedback gaven - af-schaffen. Dat was niet onterecht, want de feedback hielp de artiesten meestal helemaal niet. Als je verkeerd begint dan sla je vaak al meteen de verkeerde weg in en is het moeilijk om nog van richting te veranderen. We zijn met die vrije feedback gestopt en ik heb iedere maand een professioneel artiest uitgenodigd met de zware verantwoordelijkheid om eerlijke feedback te geven, met zorg uitgesproken maar zonder angst."

"Het is belangrijk om als docent zorgzaam om te gaan met feedback maar nog belangrijker is het om eerlijk te zijn."

Het is iets wat Magro bezighoudt. Hoe er een verschuiving merkbaar is bij de nieuwe generatie die zich toont in een voorzichtigheid die goed bedoeld is maar niet altijd vruchtbaar of constructief blijkt te zijn. "Ik merk dat er bij de nieuwe generatie een angst is binnengeslopen om het verkeerde te zeggen en te doen. Er leeft de vrees dat je iets kapot gaat maken door binnen te dringen in de persoonlijke ruimte van de artiest. Ik weet niet of angst een goed woord is – misschien is het de drang om lief te zijn, to be kind. Vanuit de scholen kan ik daar begrip voor opbrengen, we weten allemaal dat er fysieke en mentale grenzen overschreden zijn door bepaalde docenten in bepaalde scholen. Ik weet hoe belangrijk het is om de student te beschermen in zijn kwetsbare artistieke research

tegen de soms harde technische feedback van leerkrachten, *maar* die beschermende houding mag er niet voor zorgen dat we eerlijke feedback vermijden.”

“Door altijd omzichtige feedback te geven en te ontvangen loop je het risico een *fake* arena te creëren. Wat gaat er gebeuren als studenten de school verlaten en blijkt dat ze altijd in een bubbel van schijn hebben geleefd? Als ze het échte publiek - en dus niet enkel hun *peers* en familie en verwanten -, andere artiesten en professionals uit de residentieplekken, juryleden van Circusnext ontmoeten en plots totaal andere feedback krijgen? En dan bedoel ik niet smaakgerelateerd maar echt fundamenteel andere feedback. Stel: ik ben een jongleur en ik hoor mijn hele opleiding lang dat mijn jongleren zo persoonlijk is, maar na mijn afstuderen - wanneer ik mijn dossier overal rondstuur - hoor ik het commentaar dat ze geen enkele originaliteit zien en dat het volledig lijkt op deze of deze artiest. Dan is dat toch een slag in het gezicht, dan voelt dat toch alsof ze je jaren blaasjes hebben wijs gemaakt? Het is belangrijk om als docent zorgzaam om te gaan met feedback maar nog belangrijker is het om eerlijk te zijn.”

“Ik vergeet soms wat een heerlijk vreselijke job het is en welke verantwoordelijkheid je draagt als je feedback geeft. Hoe specifieker en concreter jouw feedback, hoe beter. Ik haat abstracte feedback. Het finale doel is om de artiest of de student te helpen, om te ontsluiten wat nog niet helder is, om keuzes te maken waar overvloed heerst en het onderbewustzijn open te breken van wat je aan het doen bent. Je hebt nood aan een gids. Feedback kan tegenstrijdig zijn en dan is een methode belangrijk. We moeten weten dat we over hetzelfde spreken - met dezelfde woorden - om te kunnen beslissen in welke richting verder te gaan.” ●